

שמעתא עמיקתא

גליון שע"ט | פרשת כי תשא | תשע"ט | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב'

הלכות פקוד נפש ולידה בשבת חלק שני

* על ידי מי מחללין * למעט בעשיית מלאכה * עשיית מלאכה ע"י גוי או קטן * מלאכה בשינוי * על ידי גרמא * שניים שעשוהו * סדר עדיפויות * מרחא והוצאת ממון למנוע חילול שבת * חכנות מערב שבת * הרינו ולידה * חילול שבת להצלת עובר * סיבוכים בהריון (מידע כללי בלבד) * חכנות מערב שבת * מתי יש לנמנע לבית החולים * למעט באיסורים * נסיעה לבית החולים * ליווי יולדת * חזרת המלווים לביתם (התירו סופן משום תחילתן) * מלאכות לצורך הלידה * אחרי הלידה * תינוק

על ידי מי מחללין במקום פקוד

על מי מוטלת חובת ההצלה

חובה זו חלה על כל ישראל שבידו להציל. [תשי"ב (ח"ג סי' לו ד"ה וגם), לבוש (סי' שכח אות ב) ומ"ב (סי' ד וסי' ו). דעת הגרשו"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' שכח סעי' ב' אות יג סי' ק' והנה מה) שאף אם הציל ע"י גרמא או עכו"ם קיים המצוה כי קיום המצוה היא שהישראל יחיה ולא ימות, עיי' שו"ת. ואף אם החולה יכול לטרוח בעצמו על מנת להציל עצמו מ"מ על כל אחד ואחד לחלל עבור הצלתו. [הגרשו"א זצ"ל (ש"ש"כ ח"ב פלי"ב הנה יד), דלא כמשמעות הא"ר (סי' שכח אות א) דדוקא אם לחולה יש דוחק להציל עצמו הדין כן. ועי' בשו"ת אבן שחר (סי' כד בהגה). וכתבנו עוד מזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון ס"ג.]

להשתדל לפקח ע"י אנשים רחוקים

כשמחללין שבת על חולה שיש בו סכנה, יש להשתדל לעשות ע"י ישראלים גדולים (ולא ע"י קטנים). [שו"ע (סי' שכח סעי' יב)]. וכל זה כשעומדים באותו מעמד אבל אם לאו כל הזרין נשכר. [מ"ב (שם)]. ועי' עוד להלן לענין עשיית מלאכה ע"י עכו"ם או קטן כשאין הזמן בהול.

על ידי תלמידי חכמים

אם נמצאים אצל החולה תלמידי חכמים מצוה לכתחלה שתעשה המלאכה על ידם (אם אין בזה משום שיהיו בטיפול החולה), כדי ללמד לרבים שהדבר מותר ללא שום פקפוק. [מ"ב (סי' שכח ס"ק לח)].

למעט בעשיית מלאכה

שבת הותרה או דחויה מפני פקוד

נחלקו התוספות האם שבת הותרה או דחויה מפני פקוד. [ע"י ברא"ש (יומא פ"ח סי' יד), ר"ן (ביצה ח' ברי"ק ד"ה ומיהו, ויומא ד' ברי"ק) וברשב"א (סי' תרפ"ט) דס"ל דדחויה היא. וכן דעת רוב הפוסקים בהבנת הרמב"ם (שבת פ"ב ה"א). ועי' באג"מ (ח"מ ח"ב סי' עט אות ב)]. ולדעת רוב הפוסקים שבת דחויה היא מפני פקוד. [כן דעת העולם שבת (סי' שכח אות יד), הפמ"ג (שם א"א סי' ט), החו"י (סי' רלו מובא בשו"ת סי' שלד אות ג), הגר"י (שם אות יג), ה"צ"צ (ליובאוויטש או"ח סי' לח) והכח"ח (שם אות פה) אף בדעת השו"ע. ודלא כמשמעות המ"א (סי' ט) שלמד שהשו"ע ס"ל שהותרה. ועי' במ"ב (סי' קט) שלכאורה לא הכריע בזה ואולי כוונתו לפסוק בדברי כולם. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון קפ"ב.]

היתר מונח לפניו

אף לדעת הסוברים שבשבת הותרה מפני פקוד מ"מ במקום שיכול לעשות בהיתר ללא טרחה אם לא עשה כן עבר על איסור. [נשועות יעקב (ס"י שכח ד"ה תמן)]. וי"א שאם שגג בזה אף חייב חטאת. [כן מוכח מהבאור החלק (סי' רנ"ח על סעי' א ד"ה מותר), וכן מבואר באג"מ (ח"מ ח"ב סי' עט סוף אותיות ג' - ד), וכ"כ במקום ברבך בענין (ח"ב סי' עט) כתי' להדין דאפשר ע"י נכחים ולא עשה ע"י עובר על איסור תורה. אולם בשפת אמת (שבת ג' ד"ה בר) כתי' שבכ"ה פטור דמ"מ הציל בזה את החולה. ובשו"מ (תנ"ח ח"ג ריש ט' ד') כתב שאף שפקודי' דחיה הוא ויש להדיר אחר האיסור הקל, אפ"ה כל שבער ועשה איסור תורה פטור. ועי' בסמוך דעת החו"א דאף לסוברים שיש לעשות ע"י עכו"ם אינו אלא מצוה לכתחלה.]

למעט בשבת ושיעור המלאכה

במידת האפשר יש למעט בכמות המלאכות, וכמו כן בשיעור המלאכה עצמה, כגון אם הרופאים אמרו שהחולה צריך לאכול שתי גרגורות, ולא מצאו אלא שתי גרגורות בשני עוקצין וגי בעוקץ אחד, כורתים העוקץ שיש בו ג', ואם היו ב' בעוקץ אחד וגי בעוקץ אחד, לא יכתרו אלא העוקץ שיש בו שנים. [שו"ע (סי' שכח סעי' טז). ועי' באב"ז (או"ח סי' קט סי' ק) שיצא לחדש דהא דמבואר דכורתין העוקץ שיש בו שנים ולא שיש בו שלש, היינו משום שהגרגורת השלישית אינה לצורך החולה, אבל אם יש שנים בעוקץ אחד ושנים בשני עוקצין מותר לכרות השנים בשני עוקצין, כיון שהכל לצורך אף שמרבה בבעריתו. [ברבינו בשיעורם סי' משום איסור תורה. [מ"ב (סי' ק) ע"פ הר"ן. ויעי' במחנה ישראל (פלי"א אות ב בהגה) שבשעת הדחק יש לסמוך על הרשב"א החולק על הר"ן וסובר שאין בריבוי בשיעורים אלא איסור דרבנן. ועיי' שם שמבואר שבאיסור דרבנן במקום פקודי' יש מקום לסמוך על איסור בריבוי בשיעורים (שם מ"ב ע"פ הר"ן).] ואם הדבר בענין, אין מוקדקדק בכך, שלא יבא ליד דמיון ועיכוב. [רמ"א (שם)]. ועל כן אם צריך להדליק את החשמל באמצעותו של מתג ראשי ואין בו צורך דחוף אלא בחדר אחד, יסגור תחילה את המתגים שבשאר החדרים (ואם אפשר יעשה כן בשינוי). [נש"ע (פלי"א אותיות טו וטז). ועי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון קצ"ד.]

לעשות איסור קל ע"מ שהחולה לא יעבור על איסור חמור

חולה הזקוק לעבור איסורים ע"מ להציל עצמו מסכנה, אם יכול לעשות איסור קל יותר שאין בו צורך לעצם החצלה ע"מ להציל עצמו מאיסור חמור יותר. [כגון לבטל מאכל איסור בתוך היתר, אע"פ בעשיית המלאכה ע"מ להציל עצמו מאיסור חמור יותר. [כגון לעשות כן [מ"מ] (סי' שכח א"א סי' טז)]. אולם אחרים אינם רשאים לעשות איסור ע"מ למעט איסור שהחולה זקוק לעבור (כגון לבטל האיסור עוברו) [פרשת דרכים (דרוש יט ד"ה לפי פירוש זה, מובא בבא"י סי' שכח אות ג)], אבל אם בעשיית האיסור יש משום תועלת לצורך ריפוי החולה עצמו מותר (כגון אם החולה צריך לאכול בשר מותר להביא עבורו בשר כשר דרך הר"ר ע"מ שלא יאכל בשר שאינו כשר, ועי' עוד בזה לעיל בענין אם שבת הותרה או דחויה מפני פקוד. [הגרשו"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' שכח הנה סב וש"ש"כ פלי"ב אות סו והנה עק) והגרשו"א זצ"ל (תורת היולדת פ"ח הנה ח)]. וי"א על כל פנים חבירו רשאי לעשות איסור דרבנן כדי להצילו מאיסור תורה. [אבני מילואים (סי' יח) וחזו"א (דמאי סי' טז סי' טז ד"ה ומיהו). ועי' מ"ש"כ בס"ד בנוגע לדברי הפרשת דרכים בשמעתא עמיקתא גליון קצ"ד.]

עשיית מלאכה ע"י גוי או קטן

על ידי עכו"ם

דעת השו"ע (סי' שכח סעי' יב) שבמקום סכנה אף כשאפשר לעשות החילול על ידי עכו"ם עושים ע"י ישראל. [וביאר הגר"י (שם אות יג) שאע"פ שבשבת דחויה היא, מ"מ לפי השו"ע אי"צ לעשות ע"י גוי, כי שבת נדחתה בשביל החולה לגבי הישראלים מהחובות. [ודעת הרמ"א (שם) שאם אין איחור כלל יש לעשות ע"י עכו"ם. [ודעת החזו"א (סי' טז סי' ק) דאף לרמ"א אינו אלא מצוה. וכן דעת הקרית ספר (מ"א פ"י)]. ועי' מ"ש"כ לעיל לענין אם שבת הותרה מפני פקוד. [ולמעשה אין המנהג בזה כהרמ"א אלא עושים ע"י ישראל כיון שהוא יזדרז יותר מהעכו"ם. [מ"ב (סי' לו) ע"פ ה"ח]]. וכן נקטו האג"מ (או"ח ח"ב סי' כה) והש"ח ה"ח (ח"ח סי' ע"ז). ומשמע מהפוסקים שאף באופן שאפשר להתמין ואין סכנה באותה שהיה מוטעם מ"מ עושים ע"י ישראל. [מנח"ש (תנ"ח סי' לח ד"ה ומ"ש בתי"ר)]. ומ"מ י"א שנהוגים כהרמ"א במקום שאין חשש איחור כלל. [שבט הלוי (שם) ועי' שו"ת שו"ת שכן כונת הרמ"א. ועי' בא"י מבוטשטש (מ"מ תנ"ח שם על סעי' יב) שמהם ה"ח במקום ספק פקודי' דאם אפשר יש לעשות ע"י עכו"ם. וכן הוכיח השבט הלוי (שם ד"ה ומסיים וח"י סי' כה אות ז)]. ולענין יולדת יעוין להלן בדיני יולדת.

בטיפול רפואי (לשיטת הרמ"א)

אף לשיטת הרמ"א הנ"ל יש אומרים שרק בחילול שאינו נוגע לטיפול הרפואי של החולה יש להעדיף לעשות ע"י עכו"ם כשאפשר, אבל כשהדבר נוגע לטיפול הרפואי ממש (כגון ניתוח) גם הרמ"א מודה שאם אפשר יש לעשותו דוקא ע"י רופא יהודי. [צ"ח (ח"ח סי' טו קוני משיבת נפש פ"ב אות יד) עיי"ש טעמו]. ומ"מ לפעמים רופא עכו"ם עדיף כגון שהוא מומחה יותר. והכל לפי הענין. ועי' להלן לענין שינוי דבר שאינו חלק ישיר מהטיפול מה שנוגע לכאן.

על ידי קטן

לדעת הרמ"א הנ"ל הוא הדין אם אפשר לחלל ע"י קטנים ללא איחור יש לעשות כן. [מ"ב (סי' לו)]. ואם אינו בנו עדיף [כ"י בנו העושה מלאכה עבור אביו יש בזה משום שביטת בנו]. ומ"מ אם צריך לעשות ע"י בנו יעדיף את בנו שלא הגיע לגיל חינוך. [שבט הלוי (ח"י סי' לח אות א)].

לעשות מלאכה ע"מ להשיג עכו"ם (או קטן)
עדיף לעשות מלאכה כדי להשיג עכו"ם (או קטן) כאשר באופן זה ימנעו בעשיית מלאכות ועל כן עדיף לטלפן לגוי שישע את החולה מלהסיע את החולה ע"י ישראל, כי באופן זה יש חילול רק בלטפן אליו, משא"כ בנסיעה על ידי ישראל כל לחיצה היא חילול שבת. [הגר"מ (ח"ח סי' לח) (ח"ט שני שבת ח"ד סי' כב). ועי' בשמעתא עמיקתא גליון קל"ח].

ספק אם העכו"ם יוכל לבוא

אף במקום שיש ספק אם העכו"ם יוכל לבוא (כי אפשר שמטפל במקרה אחר), מ"מ עדיף לעבור על ספק איסור דרבנן ע"מ להנצל מודאי איסור תורה. [שו"ע (סי' תקצה סעי' א) ובמ"ב (שם סי' ב) דספק דאורי' עדיף מודאי דרבנן. ועיי"ש בא"ר (סי' תרנה אות ג) שכתב ע"ז עדיף לעבור על דאי איסור דרבנן [כגון אמירה לכבד ע"מ לשלוח לולל לחברו מאיך לתחום האסור לישראל מה"ח] במקום של ספק קיום מצוה מה"ח [כגון שיש ספק אם ישיגו]. וכן פסק המ"ב (סי' תרנה שעה"א אות א)]. אבל בספק איסור תורה ע"מ להנצל מאיסור תורה חמור יותר, הדבר צריך הכרעה. [ע"י בתורת היולדת (פ"י הנה א), ודבריו אינם מוכרחים. והארכנו בס"ד בזה בשמעתא עמיקתא גליון קל"ח].

מלאכה בשינוי

מלאכות מהתורה

דעת הרמ"א (סי' שכח סעי' יב) שצרכי חולה שיש בו סכנה במקום שאפשר לעשותם בשינוי יש לעשות כן, והוא שלא יתאחר צורכו של חולה כלל מחמת זה. [מ"ב (שם סי' ק' וסי' של סי' ק)]. ולדעת השו"ע (שם) אין צריך לשנות בכל אופן. ולענין יולדת יעוין להלן בדיני יולדת.

עשיית מלאכות דרבנן בשינוי (לדעת הרמ"א הנ"ל)

י"א שכל זה כשאין צורך לעשות מלאכות מן התורה, אמנם במלאכות דרבנן א"צ שניות. [כן משמע בגמ' (ח"ח סי' לו) (ח"ט שני שבת ח"ד סי' כב)]. ויש חולקים. [כן משמע מהפמ"ג (שם א"א סי' ג) שאף באופן זה יש לעשות בשינוי במקום האפשר (אלא דיש לחלק דהתם חמיר טפי כי אין הדבר מוסכם דליכא רה"ר בזמנינו). והביאו הכח"ח (אות ג). וכן הוא בקצות השולחן (סי' קלה בד"ה ש"ק י ד"ה ומבואר). והעיקר כדעת הראשונה. [הגרשו"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ב פלי"ז אות ט), וכן הביא התורת היולדת (פלי"ב הנה ב) בשם ספר פקוד נפש].

בגריש שאינם חלק ישיר מטיפול החולה (לדעת השו"ע הנ"ל)

אע"פ שלדעת השו"ע אין צריך לעשות בשינוי היינו דוקא לענין שהם חלק מהטיפול הישיר בחולה א"צ שינוי, אבל חלק שאינו ישיר לטיפול החולה כגון כתיבת דו"ח או כיבוי נר כדי שהחולה יוכל לישון, יש לעשות ע"י עכו"ם או שינוי לכל הדעות. [הגרשו"א זצ"ל (נש"מ"א ח"א סי' שכח ס"ק ב). וכן דעת האור לציון (פלי"ז הנה ב ד"ה ונראה)].

בשעת נדחיה

בשעת נדחיה לכל הדעות יש לנהוג כפי שנוהג ביום חול, ואפ"י כשקיים רק חשש רחוק לגרימת תאונת דרכים. [הגרשו"א זצ"ל (הרופא בשבת לבעל הנש"מ"א אות ז). ועי' עוד בזה בגליון קל"ח].

צורת השינוי (במכשירים חשמליים, הדלקת השמל בוי)

השינוי הוא בעשיית המלאכה אע"פ שאין שינוי בתוצאה, ועל כן מכשירים חשמליים וכדו' אם מפעילים באופן המקשה להדלקת או שימוש [כגון י"ח המרפק, פרקי האצבעות וכדו'] נחשב הדבר לשינוי. [אגלי טל (פתחת סי' ג), הגרשו"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ב פ"ח אות נא) ועוד ולא דמי להא דהמהר"ח או"ח (סי' לא) כמו שבארנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון קנ"ג]. אמנם הפעלתם ביד שמאל לא נחשבת לשינוי. [ע"י חיי"א (כלל טו אות ב), מ"ב (סי' שמ סי' כב) ושבת הלוי (ח"ח סי' זא ב"ה הל' י)]. וכמו כן העושה מלאכה בשתי ידיו את הדף של מלאכה זו היא ביד א' נחשב שינוי. [תוספת שבת (הקדמה לסי' שח ד"ה ואגב)]. לכן אם יש צורך בהדלקת האור לחולה שיש"ס, אם אפשר ילחץ ב' ידיו בבת א' על מתג החשמל. [נש"ש (מבוא כללי המלאכות פ"א אות כב)].

מכשיר המופעל ע"י טביעת אצבע

מכשיר המופעל ע"י טביעת אצבע, אם אין הזמן בהול, יבקש מעכו"ם שיתפוס ידו ויניח אצבעו על החיישן, והחשוכי יזהר לא לסייע בדבר (אמנם ע"י ישראל אחר לא מועיל להפחית האיסור כי התופס הוא העיקר ונחשבת הפעולה שנעשית כדרכה). [ע"י במ"ב (סי' שמ סי' כב) שהביא מהתוספתא דא' האוחז בקולמוס וא' אוחז בידו וכותב, האוחז בקולמוס פטור והאוחז וכותב חייב בו, ולפי דבריו אלו ה"ה ב"ד. והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון קנ"ג].

על ידי גרמא

גרמא

עשיית מלאכה ע"י גרמא אסורה בשבת, אבל לצורך מצוה, חולה אפילו אין בו סכנה, או מקום הפסד, מותרת. [הרמ"א (או"ח סי' שלד סעי' כב), אולם מסתימת השו"ע (סי' שלד סעי' כב) משמע שמותר לגמרי. וכן דעת הגרשו"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' שח הנה על סי' סח.ב) אליבא דהשו"ע. וכן פסק הזרע אמת (ח"א או"ח סי' מד ד"ה ומעתה). ובאור לציון (ח"ב פ"ל הנה ב ד"ה ולענין ופ"ח הנה א) כתב דע"פ אסור מדרבנן, כמבואר בב"י (ש"ת תקד"ה אפילו) שהחזיק דברי הרבנו יואל. ומש"כ בלשון מצוה או חולי שרי, כ"כ במנח"ש (ח"ב סי' כז)]. וע"כ אם אין הזמן בהול ובידו לעשות מלאכה בגרמא יש לעשות כן.

במלאכות דרבנן

י"א שגרמא במלאכות דרבנן מותרת, פרט למלאכה שא"צ לגופה שחמורה יותר ונחשבת כדאורייתא. [הגרשו"א זצ"ל (מנח"ש ח"א סי' י אות י ד"ה ומעתה). וכן פסק האור לציון (ח"ב פ"ל הנה ב ד"ה ולענין וממ"א הנה ב ד"ה ומכ)].

גדרי גרמא

מלאכה שעשית מאליה אבל זו דרכה של המלאכה (כגון הנותן חטיקן בריחיים של מים) אע"פ שאין זו דרך עשיתה במשכן (ששם היו טוחנים בריחיים של יד) אינה בכלל גרמא אלא מלאכה אסורה מה"ית. [אנן העוזר (סי' שבה), א"ר (אות יח), דגמ"ר, חמד משה, רע"א (שם), ערוה"ש (אות ט) ואגלי טל (טורחן אות ה סי' ו), בה"ל (סי' רנב ד"ה השמעת) וחזו"א (ב"ק סי' די ס"ק יב ד"ה ומיהו). ור"א של מלאכה תלויה באופני עשייתה במשכן, וע"כ אם נעשית ממילא בכלל גרמא היא.]מ"א (סי' רנב ס"ק ג) ונתיב חיים (שם), וע"י בהר צבי (א"ח"ס סי' קמח). וע"י עוד בשמעתא עמיקתא גליון שע"יה].

אין המלאכה נעשית תיכף

אין לדעת המחמירים לעיל דוקא אם המלאכה נעשה באופן מידיי אינה בכלל גרמא. נזרע אמת (ח"א א"ח"ס סי' מד ד"ה אכן פטר), ועיינש"ש שלא דמי לזרע רוחו מסעינתו שהררז מסעינתו בשעת הזריה ממש. וכן משמע מהביאור הלכה (שם) שכתב על האי דינא דחמ"א דמיירי שמתחיל תיכף אחר נתינתו לחטחן. וכן הוא בחזו"א (סי' לח ס"ק ג וס"ק ח). וע"י בשמעתא עמיקתא גליון רנ"ד].

מכשירים גרמא

על פי דעת המקילין הנ"ל ועוד צדדים, יש בתי חולים באר"י שהתקינו מכשירים הפועלים ע"י שניונים בקצב בצורת השפעת החשמל (מניעת המנוע) ע"מ שהפעלתם תהיה בכלל גרמא ע"מ למעט באיסורים במצבים של פקו"נ. [כן הורה הגרשו"א זצ"ל (שוחרן שלמה סי' שא ס"ק יג.), בעל התשובות והנהגות (מכתב בראש הספר יבקש תורה הל' שבת) ושכן פסק בעל המנחות יצחק זצ"ל להחריז לבתי חולים במקום דוחק. ואע"פ שכך דרכו והוא דבר המונבה לשם כך, מבואר במ"א הנ"ל, באחיזקר (ח"א סי' ס) ד"ה וגדול) ועוד פוסקים, דלית לה בזה, וכן גר' מהחזו"א (סי' לח ס"ק ב). וע"י במנח"ש (ח"א סי' ס), וע"י עוד בשמעתא עמיקתא גליון רנ"ד]. ומגדולי הוראה במינוי נעשיו שאין לסמוך על מכשירים אלו ככל, וע"כ אין להתיר להשתמש בהם רק במקום שמותר לחלל שבת [הגרשו"א זצ"ל (שבועת יצחק ח"ו עמי קלח ואשרי האיש ח"ב פ"יט אותיות יח וט) כי אינו בגדר גרמא אלא הוי כמעשה גמור, ולא דמי לסוגר דלת במנהרה, דהתם אין שייכות בין הרוח ובין הטר, ולכן בצירת הרוח אינה חשובה מעשה כרובי באש, ומש"כ מכש"ל זה וכל כיו"ב שמתוכננים מעיקרה שע"י הפעלתם באופן זה משניגים את התוצאה הרצויה], ואפילו במקום שיש צדדים להקל, מ"מ יש לאסור מצד פירצה ועקירת קדושת השבת. [הגר"מ שך זצ"ל (מכתבים ומאמרים ח"ו אות תרעה), הגרשו"א זצ"ל (שם עמי קלט הגה א), הגרני"ק שליט"א (חוט שני ח"א עמי רה). וכן הובא בארחות שבת (פכ"ט אות כז הגה ב)].

שניים שעשאהו

שניים שעשאהו

י"א ששמהללים שבת להצלת חיי אדם, אם אפשר יעשו שנים כדי למעט באיסור (וכי שניים שעשו מלאכה שחלצו לעשותה ע"י א' פטורים). [נש"כ (פ"לב אות כז וח"ג מבוא להלכות שבת פ"א הגה עז) והצ"ח (ח"ז סי' כ אות ג). וי"א שעד"ף לעשות בכל אופן ע"י אחד.]באר יצחק (סי' יד ענף ג ד"ה אכן, עיינש טעמו. וע"י בשש"כ (פ"לב הגה פז). ונראה עיקר כשיטה אחרונה.]שהרי במקום שיש באחד להציל את החולה, לא אומרים לעשות שיחלצו את השבת, כמ"ש הביאור הלכה (סי' שכה על סעי' טו ד"ה ויד החרם שכה), ואע"פ שבאופן זה יש שני איסורים דרבנן משא"כ כשיש להציל שנישמצא עובר על איסור א' מה"ית, מ"מ דעת הב"ח (אות ו) והט"ו (סי' ק) דכמה דרבנן מוריא מ"א דא"ו. ועוד דלכמה פוסקים איכא בשניים שעשאהו איסור תורה. וע"כ מסתבר דשוא"ת עדיף. וכן דעת הגר"י פישר זצ"ל הובא בצ"ח (שם), וטעמו כי יש סוברים שבשניים נעשו איכא איסור תורה אלא שפטר מוחטאת. וע"י מש"כ בזה בשמעתא עמיקתא גליון י"ט].

פדר עדיפויות

הנצרך לעשות מלאכה לצורך פקו"נ ואין הדבר בחול יש לעשות המלאכה באופן הקל כנ"ל. וזה סדר העדיפויות. א' מלאכה ע"י גרמא. [כי גרמא מותרת אף לצורך חולה שאב"ס.]ב' אמירה לכנרי. ג' קטן (שאינו בנו). ד' מלאכה בשנינו. ה' שנים שעשאהו (למחמירים לעיל). ונ"י בשו"ע (סי' רסו סעי' א) שעכו"ם עדיף מקטן. וע"י במ"ב (שם ס"ס כט) ובחזו"א (סי' נו ס"ק ד) שאמירה לכנרי עדיפה ממלאכה לכאח"י, דלא כהר"ח (שם ד'ב). [ועיינש לעיל ע"י קטן עדיף ממלאכה בשנינו ע"י גדול שנמצא עובר על איסור דרבנן בידיים. ואם הקטן הוא בנו לדעת הסוברים שיש בזה משום שביטת בנו ויש בזה איסור תורה (ע"י בזה בגילונות צ"ח ור"י), עדיף שהגדול יעשה המלאכה בעצמו בשנינו. ולענין מלאכה ע"י שניים, אף לסוברים שיש לעשות כן, מ"מ עדיף מלאכה בשנינו, שהרי יש סוברים שבכ"י יש משום איסור תורה].

מלאכה דרבנן או טלטול מוקצה

אם יש לפנינו שתי אפשרויות להצלה, האחת כרוכה במלאכה דרבנן, כגון העברה בכרמלית, והאחרת כרוכה בטלטול מוקצה, יש להעדיף את טלטול המוקצה שאין בו איסור מלאכה. [ארחות שבת (פ"כ אות לט).]

טרחא והוצאת ממון למנוע חילול שבת

עשיית מעשה הריו ע"מ למנוע חילול שבת

אף לסוברים ששבת דחוייה מפני פקו"נ (ע"י בזה לעיל), אין חיוב לעשות מעשה חריג שאין דרכו לעשותו בחול כדי למנוע חילול. [כן משמע מפשטא דסוגיין. וכן מבואר באג"מ (א"ח"ס ח"א סי' צ) ובמנח"ש (ק' סי' ו אות ו ד"ה ואף). וכן פסק הגרני"ק שליט"א (חוט שני ח"ד על סי' שכה עמי' רנב אות א). והארכנו בזה בס"ד בגליונות קפ"ב ורל"ח].

טורח מרובה

אין חובה לטרוח טרחה מרובה על מנת להנצל מחילול שבת במצב של חשש פקו"נ. [קובץ שעורים (כתובות אות יג), חזון יחזקאל (פ"ד ה"ה באורים ד"ה היו לפניו) והגרשו"א זצ"ל (אשרי האיש פמ"ד אות יא, וע"י פ"א אות יג)].

חובת הוצאת ממון כדי למנוע שהחולה יחלל שבת

חולה החייב לחלל שבת אין חבירו חייב להצילו מהחילול ע"י הוצאות ממון (ומ"מ יש בזה משום גמ"ח שלא תהא נפש החולה עוגמה מחמת החילול שבת). [זית רענן (ח"א ערך שדן אוב"י סי' ב אות ב) ע"פ הרמ"א (יו"ד סי' שעד סעי' ד). וכוון לדבריו המנח"ש (ק' סי' ו אות ו ד"ה חזינו). וכן נקט הגרשו"א זצ"ל (אשרי האיש פמ"ד אות יא, וע"י פ"א אות יג) שאין חובה להוציא ממון]. אלא שאם החולה הוא בנו או אשתו חייב להוציא ממון לרפואתם, חייב להוציא ממון ע"מ למנוע חילול שבת עבורם. [מנח"ש (שם)].

לבקש משכנ על מנת שלא יצטרך לחלל שבת

י"א שאפ"י אינו חייב לתת תבשילו או נרו וכדו' אם ביד החולה להכין בעצמו (אף אם הוא כרוך בחילול שבת). [מנח"ש (שם ד"ה ברם וד"ה אף שהלכות) והצ"ח (ח"א סי' טו פ"א אות ז, סוף התשובה אות יג). ועיינן בדברי מבא"ל (ח"א סי' כ ח"ח"ס סי' טו). ובהו"ט שני (ח"ד סי' שכה עמי קנט) פסק כהרב פנחס אפשטיין זצ"ל (הובא במנח"ש) שהחולק על המחמ"ש הנ"ל. וע"י עוד במ"ב סי' תס"ו (ס"ק ב) לענין אכילת חמץ בפסח צורך חולה שצ"ל ששכ"י שכת' שבמקום שלא אפשר לעשות בקל בחירת מותר לקחת האיסור. [ועיינש בשכ"י תני"ד (ס"ק יג) נקט צד"ק לטרוח אחר ההיתר, שאני התם דלפניו הוא. ואע"פ שבאכל לך שלמה (סי' רצז) כת' דשאני לא דב"י וב"ש שאיננו חמור כולי האי, מ"מ מהמ"ב ש' משמע דאמ"י באכילה דיש בה כרת שרי בכה"ג].

חובת החולה להוציא ממון להוציא חילול שבת

י"א שעל החולה מוטל לעשות כל מה שבידו ולתת משלו ע"מ שלא לחלל שבת, כי כל שאפשר לו לפדות עצמו מידי סכנת נפשות לא נכנס בכלל אונס שפטר, וע"כ חל עליו חובה להציל עצמו מהחילול אף ע"י ממון. [זית רענן (שם). וכ"כ בפשיטות במנח"ש שם דהחולה עצמו דואני חייב אף להוציא ממון. וכ"כ בשש"כ (פ"לב אות ח) ומכל מקום לא ופ"א (אות ג). ומכל מקום נראה שכל זה כשאנו הוצאה מרובה, אבל הוצאה מרובה שאין הדרך להוציאה אינו חייב.]זדה בכלל מעשה חריג שאין חייבים לעשותו כדי למנוע החילול כמבואר לעיל. ושור"מ שכ"כ בארחות שבת (פ"כ אות טז אות לב). אלא שבזית רענן אינו נר' כן, וכן מצאתו שהיא דעת הגרשו"א זצ"ל (תורת היולדת פ"י עמי צ' הגה ב) להחמיר אף במקום הפסד גדול. וע"י בה"ל שבת בשבת (ח"ב פ"לב אות ח). וע"י בשמעתא עמיקתא גליון קפ"ב].

הכנות מערב שבת

הכנות כדי למנוע חילול שבת

חייב אדם להכין מבעוד יום כל דבר שיצטרך לו בשבת לצורך חולה שיש בו סכנה העומד לפניו. [נ"י מ"ב (סי' שמד ס"ק יא ושע"י אות טז). ומ"מ מעיקר הדין אין חובה לעשות מעשה שיש בו טורח גדול, כדי למנוע את הצורך בחילול שבת שעלול לקרות מחמת מצב של פקו"נ.]הגרשו"א זצ"ל (פ"ב פ"ב אות לז)].

לקבוע ניתוח מערב שבת

מיום רביעי בשבוע ואילך אסור לעשות מעשה שכתוצאה ממנו ייווצר מצב של פיקוח נפש ויהיה צורך בחילול שבת. ועל כן אם יש צורך בניתוח שאינו דחוף, אם אפשר יש לקבוע ויתחלת השבוע שמא יצטרכו לחלל שבת לשם טיפול אחרי הניתוח. [נ"י בשו"ע (סי' רמח) ונו"כ (שם). וכן פסקו הגרשו"א זצ"ל (שש"כ פ"לב אות לג) והגרשו"א זצ"ל (הל' שבת בשבת ח"א פ"ב אות יח)]. וכן הוא לענין ניתוח קיסרי במקום שיש סכנה כלל לא לאשה ולא לעוברת. [הגרשו"א זצ"ל (שש"כ פ"א אות יז). ומ"מ בדיעבד כאשר נעשה הניתוח סמוך לשבת, מותר לחלל את השבת בכל צורכי החולה המסוכן.]נש"כ (פ"לב אות לג). והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון קל"ב].

במקום חולי

אם החולה סובל הרבה מותר לקבוע הניתוח אף בשאר ימי השבוע. [הגרשו"א זצ"ל (ושם)]. וכן אם הוא חולה שאין בו סכנה מותר. [צ"ח (ח"י"ב סי' מג אות יב)].

רופא המומחה מנתח באותם ימים

אם היום הקבוע של הרופא המומחה הוא רק באותם הימים מותר לקבוע הניתוח אף בשאר ימי השבוע. [הגרשו"א זצ"ל (פ"ב הגה טז)].

הנהגת בתי חולים

יש בתי החולים שמבצעים ניתוחים גם בימי חמishi ושש"י, כי לסדר שאותם שהניתוח אינו דחוף להם ניתוחו דוקא מתחלת השבוע יכול לגרום ועומס ותקלה לחולים מהנח"ס בתור ולהמתוספים בהתאמות דרך חדר המיון. והדבר יכול להתבטא בהן מצאת חוסר מוטות והן בגלל דחית ניתוח דחוף אחר במקום זה. ועל כן אין מקום להתנגדות על כך מצד החולה מבחינת ההלכה. [צ"ח (ח"י"ב סי' מג אות יא ואת יג)].

א הריזון ולידה פה

חילול שבת להצלת עובר

חובת הצלת עובר (למנוע הפלה)

חובה להציל עוברים אף בשבת. [בנ"י (הל' יוה"כ לא ע"ג) הובא ברמב"ן (תוה"א שער הסכנה עמי' כט)]. והדין כן אף כשאין סכנה לאמו. [טור (סי' תריז) ובי"ח (אות ב). ומהמ"א (סי' של ס"ק טו) משמע שמחללין עובר עובר דוקא אם כלו חדשיו. והנוב"י (ח"ו"מ תני סי' נט) נקט שמחללין דוקא כשיש סכנה לאמו. אבל המהר"י"ט (ח"א סי' צז) נקט דמשום ספק נפשות מחללין עליהם. וכן נר' דעת הרדב"ז (ח"ב סי' תרצה). וכן פסק המהרש"ם (דעת תורה סי' תריז). וכן גר' מהביאור הלכה (שם על סעי' ז ס"ד"ה או ספק), ואע"פ שבמ"ב (ס"ק כט) הביא דברי המ"א מ"מ צ"י לדבריו בבב"ל ושבו פסקם בדבריו. וכן פסקו הצ"ח (ח"א סי' מג), הקובץ תשובות (ח"א סי' מא) והשש"כ (פ"א אות ב). וע"י בקרית ספר (מ"א"א ספ"ד). וע"י עוד בכל זה בשמעתא עמיקתא גליון ש"ח].

לחלל אחר עכו"ם

מחללין על ידי ישראל וא"צ לחפש אחר עכו"ם כדין הצלת כל אדם בשבת (כמבואר לעיל, עיינ"ש). [נ"י שור"ע (סי' שכה סעי' יב), ט"ז (ס"ק ח) ומ"ב (ס"ק לז), ונר' מסתימת הפוסקים שה"ה לענין עובר].

במקום ספק סכנה

מחללים עליהם שבת אף במקום ספק סכנה. [שאלילות (שאליתא א) שהביא להלכה האי דרשה דחלל שבת א' כו', וכת' הנצי"ב בהעמק שאלה (שם אות ח ושאליתא קסז אות טז) דאע"ג דקיי"ל דמשום וחי בהם אתינן עלה, מ"מ האי סברא נמי היא להלכה. ונפ"מ לענין עובר דאינו בכלל אדם דמכח האי דרשה מחללין עליו השבת כשיטת הבנה"י. ועיינש שיצא לחדש דכ"ז כשיש דהאי סכנה לעובר, אבל בספק סכנה לא מחללין, דחרי מהאי דרשא לא מנמי להחריז אלא כשיש דהאי סכנה כמבואר בש"ס שם, וע"כ דייק הב"י לכתוב א' ודעינן דמיתעקר ולדה, ע"כ. אולם אפשר לדחות דאחר שהתחדש שמחללין שבת במקום ספק משום וחי בהם, הדין כן אף כשמחללין מטעם שישמור שבתות הרבה. שו"מ שכ"כ הגר"י (סי' שו קו"א אות א) (ומה שנשאר שם בצ"ע הוא לענין הנדון דשם מחמת שהר"ן חולק על הב"ה, עיינ"ש), וכן צידד מדליה בתשובות והנהגות (ח"ב סי' קפב)].

תוך ארבעים יום

מחללין שבת כדי להציל עובר אף תוך מ' יום להריון. [שבת הלוי (ח"ז סי' פ, ח"ג סי' לו וח"ה סי' מז). ואע"פ שבשע"צ (רס"י תריז) כת' לענין יוה"כ שמעוברת שהריחה לפי רש"י העובר מתאוור, ונשאר בצ"ע דאפשר דלא שייך דא תוך ארבעים יום, ע"כ. נר' שכונתו דכיון שהוא בכלל מ"א בעלמא לא שייך שהעובר הריח. וצ"ע על השבת הלוי (ח"ז סי' פ) שלא הבין כן. ושור"מ שכ"כ הגר"י זילברשטיין שליט"א (נשמ"א סי' של ס"ק ב)].

האם מתה

מחללין שבת עבור עובר אף אם אמו מתה. [מ"א (סי' של ס"ק ז) ע"פ הרמב"ם (שבת פ"ב) והשו"ע (סי' של סעי' ח). וכן פסקו התוספת שבת (אות ו) והכה"ח (אות ל), דלא כסמ"ע (סי' רעז). וע"י בשבות יעקב (ח"א סי' יג)].

בן מומר

מחללין שבת אף עבור עובר של מומר. [ע"י במ"א (סי' של ס"ק ד), במחצה"ש (שם) ברע"א בתשובה לבית מאיר (שם על סעי' ב). ואף למחמירים היינו כשרחוק הדבר שידע שהוא ישראל, אבל כשאפשר שהתינוק ידע שישאלה הוא מודה דמחללין עליו, וא"כ ה"ה לענין אינס שות"מ בזמננו. ושור"י שכ"כ בשבת הלוי (ח"א סי' טז)].

ביצוע מהזיקים אותה כמעוברת

אשה שיש לה תחושות ושינויים המצויים בגוף המעידים שהיא מעוברת (כגון הקאות וכדומה) וקל וחומר אם הדבר נודע על ידי בדיקות הריון המצויות בימינו. ואם חוששת להפלה מחללים השבת עבורה או עבור העובר. [נ"י בתשובות והנהגות (ח"ב סי' קפב)].

ריצוה בדיקה ע"מ לוודאות שהיא מעוברת

ביצוע בדיקה בשבת על מנת לגלות אם אשה בהריון, אסורה. ובמקום צורך גדול מותרת וקו"י במקום שרוצים לשלול חשש הפלה ע"מ להכריע אם יש צורך לחלל שבת. [הגרשו"א והגר"י גויביז'א זצ"ל (נשמ"א סי' יחח ס"ק ב אות 2). וע"י בשש"כ (פ"א אות כ הנהו"ט צ ובצ) בשם הגרשו"א זצ"ל, ועיינש שטוב לעשותה באופן חדש"ב רק גרמא].

פיבוכים בהריון (מידע כללי בלבד)

לא מרגישה תנועות

הרגישה ירידה בתנועות העובר משבוע 24-23, אם הירידה היא משמעותית הדבר מחייב בדיקת רופא, אף אם הדבר כרוך בחילול שבת. [נאות מרדכי (הל' רפואה עמי' לו אות כ)].

מה בכלל ירידה בתנועות

יש לשער ירידה בתנועות ביחס לימים הסמוכים, אבל לא ביחס לשבועות קודמים, כיון שכמות התנועות משתנה במהלך ההריון, כמו כן אין להשוות את כמות התנועות מהריונות קודמים. המינימום של תנועות שצריכה להרגיש הם ג' תנועות הבוקר, וג' בצהריים, וג' בערב במשך כחצי שעה. אם לא הרגישה ג' תנועות בחצי שעה, תאכל דבר מתיקה, ותנסה להרגיש, אם עדיין לא מרגישה אותם תשכב על צד שמאל במשך זמן (כשעה), ותנסה ותספור ג' תנועות בחצי שעה, ואם עדיין לא הרגישה אז צריכה לזמן לרופא אפילו בשבת. [ע"פ רופאים. וע"י בתורת היולדת (פמ"א אות ח)]. יש לציון לפעמים שהעובר ישן 2-3 שעות ברציפות ויתכן שלא ירגישו תנועות בזמן זה. וכמו כן אחרי שבוע 32 תיתכן ירידה בתנועות העובר. [נ"י גדולי פוסקי זמנינו ורופאים. וע"י עוד בתורת היולדת (פמ"א אות ח)]. ובשעת הצורך יש להתייעץ עם רופא (ובמקום ספק מותר אף לחלל שבת ע"מ לברר אצלו).

הריון לא תקין

כל זה דוקא בהריון רגיל אבל במקום שיש עוד בעיות בהריון, כגון ירידת מים או דימום יש לחשוש יותר. [נאות מרדכי (אות כת)].

כאבים חזקים בשיפולי הבטן

מעוברת שבוערת ראשונים לעיבורה שמרגישה כאבים חזקים בשיפולי הבטן, עליה לגשת לבדיקה רפואית אפילו בשבת. [נאות מרדכי (שם עמי' לג אות א)].

דימום

כאשר מופיע דימום, בכמות של תחילת וסת, בכל שלב בהריון יש לנסוע מיד לבית חולים אף בשבת. [תורת היולדת (פ"ח"ס אות ב)]. ומכל מקום טיפות נודדות של דם עלולות להופיע בתחילת הריון, ובמקרה של פטטוף קל של דם, עדיף לפעמים להישאר בבית ולנוח במטה ולא לנסוע לבית חולים. [שם (פ"א אות ב ס"ק א עמי' נב)]. ובשעת הצורך יש להתייעץ עם רופא.

לידה מוקדמת

מחללין שבת (אם יש צורך בכך) ע"מ למנוע לידה מוקדמת.
נדעת הגר"ש ואזנר זצ"ל (כנס רפואה והלכה שע"י א מחשובי בתי דינים באה"ע - ב"ע לענין צום יוה"כ שאפילו מחשבוו השלושים ושבע אע"פ שמבחינה רפואית העובר יוצא מכלל פו ועל כן אין סכנה אם ההתכווצויות יכניסו לא האשה הלידה במי"מ אם יש צורך בשתייה על מנת לעצור התפתחות הלידה עליה לשנות עד השבוע השלושים ותשע.
וכן פסק הגרניק שליט"א (חוט שני יוה"כ פ"ט ס"ק מה עמי קסו-קסז), ולכאוי חי"ה לענין שבת).

הכנות מערב שבת

הכנת צרכי היולדת מער"ש

כשתגיע לחדש התשיעי יש להכין דברים הנצרכים לצורך הלידה מער"ש על מנת למעט בחילול אם תלד בשבת.
[מ"א (סי של ס"ק א) ע"פ ספר חסידים (סי תתנה).]
ואע"פ שראוי לעשות כן מ"מ אין זה חיוב.
[דהרי בשו"ע סימן רמ"ח מבואר דמותר להפליג בספינה מערב שבת אפי' שיצטרך לחלל משהגיע שבת. וא"כ ק"וי מותרב מעשה למנוע חילול שבת העלול לבוא עליו ממילא.
וכן מבואר בגר"ז (אות ג) ובמ"ב (ס"ק א) שראוי לעשות כן. ועי' עוד בחת"ס (יו"ד סי' שלח) ובכמה"ש (סי' ק) ז ענף אות ו ד"ה ושתלכות שבת).
וכל זה כשהגיע סוף חודש התשיעי של ההריון שאז יש לחוש שתלד, אבל בתחילת חודש התשיעי בזמנינו אין מצוי שתלד ואי"צ להכין צרכיה מער"ש.
[תשובות והנהגות (חי"ה סי' פ ד"ה יורה יורה). ועי' בכל זה בשמעתא עמיקתא גליון רל"ח].

להמצא בקרבת בית החולים

ראוי במידת האפשר להמצא בקרבת בית החולים סמוך לשבת כדי להימנע מנסיעה בשבת.
[נהו"א הגרשני"א זצ"ל (שש"כ פל"ז מהג ג)].
ואם יש משום מצוה או שיש טרחא גדולה אינה צריכה להחמיר.
[כן מצניו בסי' רמ"ח לענין הפלגה בספינה מער"ש שלצורך מצוה מותר אף שיצטרך לחלל השבת מחמת סכנה (ואף לדבר הרשות שרי אם מפליג מתחתל השבוע), וא"כ ק"וי כאן דאין לחשו בכל כח"י.
וכן מבואר בדברי החזו"א והגרשו"א זצ"ל הנ"ל.
וכן פסק הגרשי"א זצ"ל (קובץ תשובות חי"א סי' מג ואשרי האיש חי"ב פל"ז אות ח)].

התחילו צירים מערב שבת

אף אם התחילו צירים מער"ש אינה חייבת לנסוע לבית החולים לפני שבת, כיון שלפעמים הם נעצרים ואינה יולדת ואין כאן אלא ספק (ומי"מ ראוי לעשות כן כנ"ל), והכל לפי הענין.
[נהרי אף לדעת המ"ב (סי' רמט) הסובר לענין הפלגה בספינה מער"ש דאם יודע שיצטרך לעבור מלאכה דאוי אסור להפליג מער"ש, היינו כשיודע שבדאי יצטרך לחלל השבת, משא"כ במקום ספק כמבואר בדבריו בפתיחה לסי' רמ"ח (ושם ס"ק כ).
(והארכנו בזה בס"ד בגליונות קל"ב וקל"ד), וא"כ ק"וי בני"ד דהכי הוא, ומי"מ הכל לפי הענין דלפעמים אין לו בכלל "סיספא".
שו"מ שכן הוכיח בתשובותיו והנהגות (חי"ה סי' פח ד"ה ונראה).
וכן פסק הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש חי"ב פל"ז אות כא).
ועי' בתורת היולדת (פ"ב מהג א) ובקצות השלחן (סי' קמ בדה"ש סס"ק ג)].

תוכל לנסוע בשבת לבית החולים ע"י עזרים

במקום שיצטרך לעבור על אמירה לנכרי או שאר איסורים דרבנן בלבד, א"צ להמצא בקרבת בית החולים.
[דהרי אף לפי המ"ב הנ"ל שמחמיר לענין הפלגה בספינה מער"ש כשיצטרך לעשות בשבת מלאכה דאוי, מ"מ במקום שדאי יצטרך לעשות מלאכה דרבנן מודה להקל כמבואר בביאור הלכה (סי' רמט ד"ה ופוסק עממה). ומשום מדת חסידות י"ל דדוקא חששו על מלאכות דאוי. ושו"מ שכן פסק הגרשי"א זצ"ל (הלי שבת בבית חי"ב פכ"ט אות נה) אף כשצריכה לצאת מחוץ לתחום].

קביעת תאריך לניתוח קיסרי בערב שבת
ע"י מש"כ בזה לעיל לענין קביעות ניתוח בער"ש.

זירוי לידה בערב שבת

אין לעשות זירוי לידה בשבת ואף לא בערב שבת סמוך לכניסת השבת, אלא אם כן קיימת סכנה או חשש לסכנה לעובר או ליולדת [נש"כ (פל"ז אות ד)], או משום צורך רפואי אחר.
[דהרי בב"ח] הוי בכלל מכניס עצמו לאונס דשרי במקום מצוה חלו כמבואר אצל. ובדרך זה כת' אררחות שבת (פ"כ אות כה).
ואם הוא יומיים לפני שבת, אין לחשו לחילול, כי נחיתות מלאכות שיש בהם משום חילול הם רק שני ימים.
[בצל הקהלות יעקב בשם החזו"א הובא בקריינא דאגרתא ובתורת היולדת (פ"א מהג ג). ועי' בשמעתא עמיקתא גליון קל"ב].

מתי יש לנסוע לבית החולים

היולד שבת עבור יולדת

מילדין את האשה בשבת וקורין למילדת שתבוא אפי' מחוץ לתחום ומחללין עליה את השבת.
[שו"ע (סי של סעי' א)].

ממתי מחלליה שבת עבור יולדת

מחללין עליה שבת, משתשב על המשבר, והנמנע שהדם שותת ויורד, או משעה שחברותיה נשאנות אותה בזרועותיה שאין בה כח להלחך.
[שו"ע (סי' של סעי' א)].

ממתי קוראים למילדת

כל זה לענין הדברים אשר אפשר לעשותן כאן בלי עיכוב, ע"כ אין מחללין שבת בזה כ"א אחר שיהיה א' מסמינים אלו, אבל לענין קריאת המילדת לא שייך שיעורים הללו כי הם קרובים ללידה יותר משקור ביאת ההכמה, אלא משעה שמתרשק קצת אפי' בספק מותר בקריאתה.
[נ"טו (ס"ק ג).
וכן פסקו העירומ"ש (אות ד) והמ"ב (ס"ק טו)].
ועי' בסמוך.

שיעורי שותת

ראתה אפילו קצת עד בכלל שותת הוא.
[הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש חי"ב פל"ז אות א)].

אחווה צירים

אשה שאחווה צירים בכלל יושבת על המשבר היא, ועליה לנסוע לבית החולים על מנת ללדת, והדין כן אף בשבת.
[נהר"ה (א"ח סי' של אות ד).
וכן משמע מהפח"י (סי' קצד ס"ק א)].
ומחללין משעת הופעת צירים סדירים כל 15 - 20 דק' (ואם בלידות קודמות נמשך תהליך הלידה זמן קצר, מחללין מיד כשהתחילו צירי הלידה אף שאינם סדירים).
[אררחות שבת (פ"כ אותיות ע ועוה)].
וכן אם אין צירים, אלא מרגישה לחץ וחשה שהעובר רוצה לצאת, יש לנסוע לבית חולים אם בשבת.
[ותרת היולדת (פ"ג)].
ועיי"ש (עמי מה ועמי) עד' יש שני סוגי צירים: א'. צירי פתיחה - צירים הגורמים לפתיחת הרחם ונמשכים באופן סדיר כמה שעות עד הלידה (בלידה ראשונה הם בין 10-12 שעות בשאר הלידות 8-6 שעות).
ב'. צירי דחי - צירים שדחפים את העובר החוצה לאחר פתיחת הרחם ונמשכים פחות משעה בדרך כלל.
[בלידה ראשונה 40-40 דק', בשאר לידות 20-30 דק']].

נפילת הפקק

אחר נפילת פקק הרחם האשה עלולה ללדת אפילו אחר כמה ימים, ועל כן בדרך כלל אין סימן זה מחייב לחלל שבת אא"כ יש צירים או סימני לידה אחרים.
והכל לפי הענין.

עוד בעניני הנ"ל

בשעה שיש ירידת מים (מי שפיר) אפי' אם הוא רק ספק אם תלד עכשיו מותר לחלל שבת על מנת להגיע לבית החולים, מחמת שלפי הרופאים ירידת מי השפיר בסוף ההריון הינה חשש לתחלת הלידה, וכמו כן יש חשש לדלקת, וע"כ מחמת האפשרות של סכנה לוולד מחללין את השבת כדי שתגיע מהירות לבית חולים (א.ה).
בפרט כשאין המי שפיר צלולים).
[נש"כ (פל"ז אות ח והנה כב),
וכן הובא בארחתו רבנו (חי"א עמי' שנו אות ט).
ועי' בגישות אברהם (סי' של ס"ק ט).
ועי' עוד בכל זה בשמעתא עמיקתא גליון רל"ח].

למעט באיסורים

במקום האפשר יש לעשות המלאכות לצורך יולדת בשינוי
(אף לדעת המקילים לענין חולה שיש בו סכנה).
[שו"ע (סי של סעי' א).
וביאר במ"א (שם ס"ק א) דאע"פ שהשו"ע חולק על הרמ"א הנ"ל דבעינן שינוי, מ"מ ביולדת מודה מפני שכאב היולדת והבילה הם כדבר טבעי לה ואין א' מאלף מהה מחמת לידה ולפיכך החמירו לשנות במקום שאפשר].
ומ"מ שאף במלאכות דרבנן הדין כן.
[כן משמע מהפמ"ג (סי' של א"א ס"ק א), אלא דיש לחלק דחתם חמיר טפי כי אין הדבר מוסכם דליכא רה"ר בזמנינו.
והביאו ההכח"ח (אות יב).
וכן הוא בקצות השולחן (סי' קלה בדה"ש ס"ק י ד"ה ומבואר) דאפי' איסור דרבנן צריך לעשות ע"י שינוי ולמעשה יש להקל במלאכות דרבנן.
[הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש חי"ב פל"ז אות ט).
ותורת היולדת (פל"ב מהג ב)].

ע"י עזרים

לצורך יולדת במקום האפשר עושים המלאכות ע"י עכו"ם (אף לדעת המקילים לענין חולה שיש בו סכנה).
[וכן מצניו הפמ"ג (חי"א ס"ק ב) שכתב דאם יש עכו"ם יש לעשות על ידו, ועדיף שמיעשה הישראל והוכיח כן מהרמ"א הנ"ל הסובר בדמקום פקו"א שיש עכו"ם עושים ע"י, ואע"פ שהחוליק על דבריו מ"מ ביולדת לכוע"י ע"י כן צריך להקל בכל צאת ב].
וכן דעת התהלי" (סי' של ס"ק א) משום שמלאכה בשינוי ע"י ישראל חמירא מאמירה לנכרי.
וכן נקט הגרשי"א זצ"ל (הלי שבת בשבת פכ"ט מהג יט)].

בשעת הלידה או לפני הלידה

י"א שחובת השינוי הנ"ל נאמרה דוקא בשעת הלידה עצמה.
ולכן מותר לטלף לרופא וכדומה לצורך יולדת ללא כל שינוי (ומי"מ לדעת הרמ"א המובא לעיל המחמיר בשאר חולים, ה"ה כאן צריך לשנות אף לפני הלידה).
[מהש"ס בשבת הנ"ל משמע דדין שינוי קאי יש יולדת אף בשעת הלידה דבזה נסיקת המי' שם.
וכן מוכח לכאורה מהמגיד המשנה שכתב דאף להרמ"ם בעינן שינוי ביולדת כי אין מאלף מתה, ומשמע דחובת השינוי נאמרה בשעת הלידה עצמה, שאע"פ שהיא סכנה מ"מ כיון שאין חשש כ"כ צריך שינוי.
וכן דעת הגרשני"א זצ"ל (הרופא בשבת לבצל הנשמת אברהם מהג 106) והאור לציון (חי"ב פל"ז מהג ג)].
וי"א שדין שינוי נאמר רק קודם שהתחילו סימני לידה.
[הגר"ז (חי' הגר"ז) על עניני קה"ח יבוא וסוכה הלידה בצי"א חי"ז סי' סח) ומבחיאור הלכה (סי' של י"ה ומדליקין) משמע קצת כהגר"ז (שהרי נתב ימשעת היולדת לא צריכים לשום פרי, עיי"ש).
ובערוה"ש (אות ה) משמע דחובת שינוי נאמרה דוקא על דברים שעושים עבורה משום יתובי דעתא, עיי"ש].

נסיעה לבית החולים

נסיעה במכונית עבור חולה שיש בו סכנה

מותר לנסוע במכונית בשבת על מנת להסיע את הרופא לבית החולה במקום חשש סכנה, וכן את החולה הלידת החולים וכדומה, או לכל צורך אחר ע"מ לטפל בחולה.
[ע"י לעיל שמחללים שבת אף במלאכות מח"ת להצלת חיים].

נהג שאינו שומר שבת

מותר לנסוע גם במכונית על מחלל שבת, אפילו אם הלה ימשך אחר כך לנסוע באיסור.
[הגרשני"א זצ"ל (שש"כ פ"מ אות פח) דכיון שמותר לחלל שבת עבור החולה י"ק שמותר לעבור על פלגיו, ע"כ.
ועי' ברמ"א (יו"ד סי' קנו) שעל לאו של לפנ"ע אמרינן יעבור ואל יחרג אף בשעת השמד.
ובאמת י"ל דבכה"ג ליכא משום לפנ"ע כלל כמו שבארנו בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון כ"ז, וכ"כ המנח"ש (ק' סי' ז ענף ד אות ג) גופא].
ומי"מ אין בידו לנסוע ללא שיהיו ע"י נהג שומר תורה ומצות עדף לעשות כן ע"מ למנוע חילול שבת.
[פשוט.
וכ"כ השש"כ (פ"מ אות פח)].

נסיעה לבית חולים מרוחק

לכתחלה יש לנסוע לבית החולים הקרוב כאשר אין הבדל ברמה הרפואית בין בתי החולים, אך אם היולדת מרגישה שיטפלו בה יותר טוב בבית החולים הנמצא במקום מרוחק, או שבית החולים היותר רחוק טוב יותר מבחינה רפואית, מותר להסיעה היולדת לבית החולים הרחוק, אפילו אם ניתן להגיע לבית החולים הקרוב ברגל.
[נש"כ (פ"מ אות סג ופכ"י אות לח), אררחות שבת (פ"ב אות כט) והגרני"ק שליט"א (חוט שני חי"ד פצ"א ס"א אות א)].

העקפת רכב פרטי על אמבולנס

אם עומד לפניו האפשרות לנסוע ברכב פרטי או להזמין אמבולנס, אם החולה או היולדת זקוקים לטיפול מהיר וזה יהיה אפשרי ע"י חברי הצלה עדיף לטלף לאמבולנס ע"מ שיתחילו לטפל בו במה שאפשר שיהי בשעת הנסיעה.
ואם אין צורך זה יש להעדיף לנסוע ברכב פרטי, אם אין חשש כלל לשיחוי מחמת זה.
[כ"י ע"י הזמנת אמבולנס יש ריבוי מלאכות, שיחת טלפון ע"מ להזמין, רישומים, באמבולנס רגיל באים חובשים חוץ מהנהג דבר הגורם שכמה ישראלים יעשו מלאכות שהרבה פעמים אין להם צורך, בפרט כשאינם שתוי"מ.
ובדרך זה כתב אררחות שבת (פ"כ אות פד)].

הזמנת אמבולנס או להטריח השכן

מותר לו לאדם לטלףן כדי להזמין אמבולנס כדי להעביר לבית החולים חולה שיב"ס, ואין הוא חייב להטריד שכן בעל מכונית שומר שבת בהסעת החולה, אם יצטרך שכן זה להישאר מנותק מבני ביתו במשך השבת (משום שלא יוכל לחזור לביתו), או אם יצטרך לקום משנתו בשביל נסיעה כזאת.
[הגרשני"א זצ"ל (שש"כ פ"מ אות פד).
ועי' מש"כ לעיל לענין לבקש תבשיל מהשכן ע"מ שלא יצטרך לבשל עבור החולה].

בידו לנסוע במכונית קטנה

מכונית כבדה אין הימצאותו של נוסע בודד נוסף מביאה להבערות רבות יותר של בנזין, אלא שתצורכות הבנזין גדולה יותר במקצת.
לפ"ז (לדעת הסוברים שיש בזה משום איסור ריבוי בשיעורים, ע"י בזה להלן דיניו ליווי יולדת) אם יש לו כמה כלי רכב יש להעדיף אם אפשר לנסוע במקרה של פקו"נ ברכב הקטן ביותר שהנסיעה בו מצריכה מספר הבערות קטן יותר.
[נש"כ (פ"מ מהג קפג), עיי"ש בזה.
והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון רל"ז].

ממכבים הרדושים לנהיגה

מותר לנהג המכונית לקחת עמו את רשיון הרכב ואת רשיון הנהיגה שלו ושאר הניירות שבלעדיהם אין לנסוע אע"פ שאין עירוב במקום היציאה.
[נש"כ (פ"מ אות עח)].

הפעלת מכשיר הניווט הלוויני (ג.י. פי. אס.)

מותר להפעיל את מכשיר הניווט הלוויני (ג.י. פי. אס.) כדי להדריך את הנהג המתקשה להגיע למקום הדרוש עבור החולה שבסכנה, או ע"מ לבחור מסלול קצר יותר או כבביש שאינו פקוק, ע"מ לזרז טיפול החולה המסוכן או ע"מ לקצר הנסיעה ע"מ למעט עשיית איסורים מחמת ריבוי הדרך.
[פשוט.
וכ"כ בשש"כ (פ"מ אות סח).
ומש"כ שמותר אף למטע, הדין כן כמבואר לעיל לענין לטלףן לעכו"ם ע"מ שיכונו, ובאן הוי איסור הפעלת המכשיר וניתנת הפקודה להובילו למקום שצריך להגיע ועיי"ו ממעט בריבוי הבערות האסורות מח"ת מחמת הנהיגה ועוד איסורים מחמת הנסיעה (עצירות דבר הגורם הדלקת הנורות והאורות של הרכב וכדו)].

הוצאת דברים לצורך הלידה

מותר לחולה או ליולדת לקחת עמהם לבית החולים כל דבר שיתכן שיהיה להם צורך בו בשבת להצלתו (כגון תיק רפואי של היולדת או החולה שיש בו מידע חיוני לצורך הלידה או הטיפול וכדו), אף אם הדבר כרוך באיסור הוצאה וכדומה.
[נש"כ (פ"מ אות פב)].

לקחת דברים לצורך מוצ"ש (בשיש עירוב במקום)

אף דבר שאינו מלאכה רק טרחא, כגון הבאת חפצים משבת למוצ"ש (שאין בהם צורך מחמת הלידה), אסורים בשבת ויו"ט משום הכנה.
ומי"מ בשעת הדחק כגון שלא ימצא בלילה בקל, אם עושה כן בעוד היום גדול שלא מוכה שהוא לצורך הלידה מותר.
[נ"ל בחי"א (כלל קט אות ח) הובא במ"ב סי' תקג ס"ק א ושע"ה"א אות ב)].
ואף באופן שמוכח שהוא לצורך מוצ"ש, אם עושה הכל בטרחה אחת אין משום איסור הכנה, ועל כן תיק שיש בו דברים שיש בהם משום צורך היום וצורך מוצ"ש מותר לקחתו אם יש עירוב במקום ואינו יוצא מחוץ לתחום שבת.
[כן יוצא מהמ"ב (סי' שלו ס"ק לג) ע"פ התוספת שבת (ס"ק ב).
ועי' בש.
עמיקתא גליון רע"א].

יש מוקצה בתיק

אם שכת בתיק דבר מוקצה (כגון מעות) אין התיק בסיס לדבר איסור, ומותרו לטלטלו, והדין כן אף אם הניח את דבר המוקצה שם בער"ש אלא שהיהנה דעתו לטלקו משם לפני כניסת שבת.
[שו"ע (סי' שט סעי' ד) ומ"ב (ס"ק יח)].
ואם הניחו שם מער"ש ע"ד שישאר בשבת נעשה בסיס.
[שו"ע (סי' יש סעי' ז)].
אולם אם הונח שם גם דבר היתר הרי הוא בסיס לאיסור ולהיתר ואם דבר ההיתר חשוב לאדם יותר מדבר האיסור מותר בטלטול.
[שו"ע (סי' ח)].
ומי"מ אף כשמותר לטלטלו לצורך תחילה לענר ממנו את דבר המוקצה, ורק באופן שא"א לענר את המוקצה כגון שהוא עלול להנזק או שהאדם צריך להשתמש במקום, מותר לטלטל את החפץ עד המוקצה שעליו עד שגיעו למקום ששם יוכל לענר ואז יעברנו.
[ושם].
וכשאין כוונתו בעיקר הטלטול בשביל דבר ההיתר, אלא רק ע"מ שלא יפסד המוקצה אסור לטלטל התיק אלא אם כן מנער.
[מ"ב (סי' שט ס"ק יד)].
אולם אם הוא בסיס להיתר ואיסור אם חושש להפסד של המוקצה אינו חייב לענר.
[מ"ב (סי' רעו סוסיק' יח ושע"ה"י סי' שט אות יז ויט)].
ואינו צריך להסיר מער"ש את המוקצה ע"מ שלא יצטרך לענרו בשבת.
[כן משמע מסתימת הפוסקים.
וכן פסק הגרשני"א זצ"ל (אררחות שבת פ"י"ט מהג שפו ושרחן שלמה סי' ש ס"ק ד, ס"ק ו מהג יז)].

המוקצה בתוך כים (של התיק)

אם המוקצה נמצא בתוך כיס של התיק (וכן הדין בבגד) והוא אינו תפור לארכו של התיק (או הבגד) אלא פיו לבד תפור והוא תלוי אינו חייב לענר המוקצה (אם יש עירוב במקום), אבל אם היה הכיס כולו תפור לתיק (או בבגד כמו שמצוי בביס של חולצה) כל התיק נתפך לבסיס (ודינו כמבואר לעיל).
[רמ"א (סי' יש סעי' ז) ומ"ב (ס"ק כט אות ג) ומ"מ עיי"ש שהכיס הוא בסיס למוקצה.
ועי' ברמ"א שבואר שבת לענר בכל משום שחם יצא להר"ר.
ובמקום שיש עירוב לא שייך זה.
ועוד דיעויין באי"ר (אות ט) ובכה"ח (אות מח) דלדלין שאין רה"ר אפשר להקל לצורך].

נסיעה מחוץ לתחום

יוצאים אף חוץ לתחום שבת לצורך הלידה. (מ"ב (סי' של ס"ק ב)). ומ"מ אם אין הזמן דחוק שיתדל שלא לקחת עמו מטלטלים שאינם חכריים לנסיעה או לחולה כדי שלא יוצאה מרשות לרשות או מחוץ לתחום. (שש"כ (פ"מ אות ג)). ואם יש עירוב במקום היציאה, מותר לנהג לקחת עמו אוכל לא רק עבור החולה אלא גם בשביל עצמו, אף אם יסע דרך מקום שאין בו עירוב ואסור לטלטל בו (כי המכונית עצמה היא רה"ל), ויש מצדדים שהדין כי אפילו אם יסע מחוץ לתחום. (הגרשז"א זצ"ל (שש"כ שם הגה קטב ומנח"ש ח"א סי' ט) ונשאר בצ"ע. ועיי' באג"מ (או"ח ח"ה סי' כו) ובמנח"י (ח"ט סי' לו וח"י סי' לא אות א)). ומ"מ אם יש עירוב המחבר את העיריות אפילו הוא עירוב כללי (ואינו עירוב מהודר) נחשב הכל כתוך התחום. (הגרש"א זצ"ל).

לחנות המכונית

נהג אשר הביא חולה לבה"ח לא יסע יותר מן החוץ לצורך החולה, ומ"מ לא יחנה במקום שיכול להזיק את העוברים ושבים, או במקום שעלול להפריע להגעת חולים אחרים. (נש"כ (שם אות א)). ובאופן פרשאי לחנות אם ברשותו מכונית שמותקן בו אפשרות לחנה אוטומטית, יפעילנה, ולכתחלה יעשה כן בשינוי, וזה עדיף מלחנות בעצמו כי ע"ז ממעט בעשיית מלאכות.

כבישי המנוע

מותר לומר לכריז להפסיק את פעולתו, ואם אין כריז יש מקום להקל ולהפסיק את פעולת המנוע ע"י קטן, אין כריז ואין קטן יכבה בעצמו ואם אפשר יעשה כן בשינוי. ומה שהתירו על"י עצמו או קטן היינו כאשר אמנם לא תהיה הדקקה של אחת הנורות החשמליות עקב כבישי המנוע (כגון הנורות שבלוח בקררה), אלא אם כן קיים חשש קרוב שהמנוע ישמישך לעבוד ללא הפסק, יתחמם יתר על המידה ויתפוצץ ויגרור לפציעתם של העוברים במקום, או חשש שילדים ישחקו במכונית ויגיעו לידו סכנה. (נש"כ (פ"מ אות עג)). ואסור לטובב את המפתח של מתג ההתחה בכיוון כבישי, אם אמנם יכבו בשל כך נורות הביקורת (א"א"כ יש חשש שילדים יפעילו את המתג, כאשר יראו את המפתח בתוך המכונית והרי יש בזה משום חשש סכנה). (שש"כ (שם אות עג)). ואם אין עירוב במקום שאליו הביא את החולה אל יוציא ממתחות המכונית ושאר מטלטליו. (נש"כ (שם אות עח)). ועיי"ש (פ"כ אותיות ו פו) ובשמעתא עמיקתא גליון רס"ח לענין טלטול המפתח מטעם מוקצה.

ליויי יולדת

לצורך ישוב דעת היוולדת (תומכת לידה וכדו')

חובה ללוות יולדת לביה"ח אם יש משום "איטובי דעתה" אפי' כשיש צורך בעשיית מלאכות דאד'. (עיי' בשו"ע (רס"י ש), וכן פסק החו"מא (קובץ אגרות ח"א סי' קמא) שיש לזרז שישנו עמה. וכן נקטו הקהלות יעקב (אחרות רבנו ח"א עמ' ק"ט אחר רכח), השבט הלוי (ח"א סי' כ שעי' א, ח"ו סי' לא אות ד) והשש"כ (פ"מ אות ח' ופ"מ אות גפ). ואפילו אם האשה כבר נסעה לבית החולים מותר לנסוע לשם לצורך זה. [הגרמ"ק שליט"א (חוט שני ח"ד ע"י רמג)]. ועל כן אם אין דעת היוולדת מיושבת לא כל ליווי תומכת לידה וכדו' מותר אף לקרותה שתבוא אפילו ע"י מלאכה מה"ח, והכל לפי הענין. (מש"ט. וכן הוא בשש"כ (פ"מ אות פא) ובאחרות שבת (פ"מ אות צ). ובאופן שאין משום ישוב דעתה, אבל יש לה צורך גדול, בזה פעמים שניתן להקל כשמעטרפת בנסיעה של היוולדת, ע"י בזה להלן].

לעזרה במירת הצורך (בשאין משום ישוב דעתה)

אפילו אם היוולדת אומרת שאינה צריכה ליווי כלל אעפ"כ יש לבעלה או א' מקרוביה לנסוע עמה, כיון שהרבה פעמים צריכם להחליט דבר שיש בו משום פקו"נ וצריך שיקול הדעת של הבעל או קרוביה. [כנלע"ד. שו"מ שכן פסק הגרמ"ק שליט"א (שם) דליווי היוולדת או החולה לבית החולים, אינו רק מדין יתובי דעתא, אלא מדין פיקוח נפש, שאי יצטרכו לעשות או להחליט דבר שצריך את עזרת הבעל. וכעין זה מצניח להגרשז"א זצ"ל (אחרות שבת פ"כ הגה כז) לענין ללוות חולה שבי"ש שהיה מורה צדקת להתלוות ולנסוע אתו כיוון שיכול לזרז הרופאים שלא יתעכבו. אולם באור לציון (ח"ב פל"ו אות כג) כתב שכל שאינה מבקשת, או להתלוות אליה בחינם. וכן נ"ר דעת הקצות השולחן (שם קט ס"ק ג) והאג"מ (או"ח ח"א סי' קלב)].

מקוה נוסף (ריבוי בשיעורים בנסיעה במכונית)

י"א שבהוספת נוסעים במכונית יש משום ריבוי במלאכת הבערה. [הר צבי (ו"ד סי' רצג) ועיי"ש שבמ"כ כל עיקר חיוב זה הוא על הנהג (ולא על הנוסעים). וכן פסק השש"כ (פ"מ הגה קפג)]. וי"א שאין לחוש שכל אופן משום ריבוי בשיעורים בנסיעה במכונית כלל. [כן משמע מהאג"מ (או"ח ח"א סי' קמב), וכן דעת הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ב פל"ו אות ג) שאין איסור מצד תוספת הבערת הדלק בשל תוספת המשקל, שמוסוף למכונית, נדראה שזה בטל ואין לאסור בשל כך. ובתשובות והנהגות (ח"ב סי' קעז) כתב דאין משום איסור אינו אין רצונו בכך ואדרבה לא ינחל ליה בזה. ועיי' בדבריו בח"ה סי' פ"ט (ד"ה ונראה). ובעל הקהילות יעקב (אחרות רבנו ח"א עמ' קטב אות רלב) הסתפק בזה]. ולמעשה אין להקל אלא במקום שיש לחוש משום יתובי דעתא או משום צורך גדול, אבל בלא"ה יש לאסור משום זילותא דשבת כמבאר להלן ומשום חשש איסור ריבוי בשיעורים. (והארכנו בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון רל"ז). **חשש מראית העין וזילותא דשבת (מקלילי לעיל)**

אף לדעת הסוברים שאין משום ריבוי בשיעורים בנסיעה של אדם נוסף במכונית יש לאסור לנסוע נוסף להצטרף משום זילותא דשבת. [הגרש"א זצ"ל (שם)]. וי"א שיש בזה חשש מראית העין. (אג"מ (שם), ולפי דעה זו נוסעע באמבולנס נראה דלא שייך מראית העין). ובמקום שיש צער ליולדת יש מקום להקל לדעת זו (אף שלא תבא ליד סכנה). (אג"מ (שם)). ועיי' בתורת היוולדת (פ"ה הגה ב) בשם החו"מא שיעף לחולה שהיה צריך לנסוע בשבת שיתעטף בטלית כדי שלא יחסדוהו כנוסע חנינם בשבת. וכן שם דאם נוסע באמבולנס אין מקום לחשד. ועיי"ש מד"מ במקום הצלה ממש אין לחוש לזה רק במקום שהנוסע עם החולה אינו נצרך ביכ גלוף ההצלה ראוי לעשות כן].

נוסעים על ידי נהג עכו"ם

אם נהנה הוא עכו"ם הדין קל יותר, כי יש סוברים שאין איסור ריבוי בשיעורים באמירה לעכו"ם, ועל כן אם יש צורך גדול במלווה נוסף יש מקום להקל. [הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש פל"ו אות ח). ועיי' בשמעתא עמיקתא גליון רל"ז].

לנסוע עמה כדי להציל מאיסור יחוד

אשה הצריכה לנסוע לבית חולים כגון ללדת, אם יש בנסיעה משום איסור יחוד (כגון בבגישים שלא עוברים מכונית (בממוצעת) פעם ביי דקות) לכתחלה לנסוע עם נהנה, ואם הדבר אינו אפשרי, יצטרף מלווה לנסיעה כדי להנצל מאיסור יחוד. והדין כן אף בשבת. (ומ"מ אף אם הגיע למקום שאין בו כבר משום יחוד או יחוד המלווה צריך לרדת אלא משיך עד גמר הנסיעה). [הגרש"א זצ"ל (שש"כ פל"ו הגה ח"ז) ושבט הלוי (ח"א סי' ד"ה ח"א ע"י רמ"מ לא יעשה איסור תורה ממש ע"מ להנצל מאיסור יחוד. [בתורת היוולדת (פ"ד הגה ד), ועיי"ש לענין איסור תחומים יותר מ"ב"ב מ"ג]. ואם אין בידה להשיג מי שיעיל יחוד לגמרי אלא מיחוד דאד' (כגון בצירוף עוד אישה) ח"ה תעשה כן. (צ"א (ח"ו סי' פ"א אות טו)]. ואם זה אין בידה פקו"נ דוחה איסור יחוד. [שבט הלוי (ח"ו ח"ה סי' לח) ובתורת היוולדת (פ"ד הגה ד). ועיי' עוד בזה בדבר הלכה (יחוד סי' טו אות ג ובחוספות שם על סי' ב על ס"ט) ובאוצה"פ (שם ס"ק א אות ז)]. (וכל זה שייך אף באיש הצריך לנסוע לביה"ח מחמת פקו"נ ואין בידו לנסוע אלא ע"י אישה). [ועיי' בשמעתא עמיקתא גליון של"ה – הלכות יחוד].

יחוד בשאחזה צירים

גם אישה שיש לה צירי לידה יש בה משום איסור יחוד. [מנח"ש (ח"א סי' צא אות כא). ועיי' בתורת היוולדת (פ"ד הגה ד) בשם הגרש"א זצ"ל בנוטה לומר שאם תקפוח צירי לידה ממש אין משום יחוד].

מעבר במקום שיש בו עין אלקטורנית

בית חולים אם מחלקה שאין אפשרות להכנס אליהן בלא לעבור דרך דלת שפתחת באמצעות עין אלקטרונית, אם הזמן בכול ינאס כדרכו, ואם לאו ישתדל להכנס רק אחרי שכריז פתח הדלת, ואם אין עכו"ם במקום וישנו להכנס אחרי שפתחו על ידי יחוד שאינו שתו"מ או על ידי מי שלא ידע על איסור המעבר דרך שם והדלתות נפתחו ועבר שם. (נש"כ (פ"מ אות טו)).

עליה במעלית

אם מחלקת היוולדות נמצאת בקומה גבוהה והיולדת עדיין איננה במצב של חולה שיש בו סכנה, אך אין בכחה בעלות ברגל, או שחוששת מאוד ותחל מחמת העליה במדרגות והדבר עלול להכביד עליה בעלת הלידה, אם אין הדבר בחול שתתדל לנסוע במעלית באופן הקל יותר כמבואר לעיל, וכגון אם יש שם נכרי יבקשו ממנו להפעיל את המעלית עבורם, ואם אין הדבר אפשרי וקשה לה להמתין מותר לנסוע במעלית, וראוי ללחוץ על כפתור המעלית כלאחר יד כגון במרפס וכדומה. [אחרות שבת (פ"כ אות צז)].

חזרה הביתה אחרי שהתברר שלא הגיע זמן ללדת

יולדת שהגיעה לבית החולים ונתברר שלא הגיע זמנה ללדת, אם יכולה להגיע לביתה בכוחות עצמה, אין לה לחזור הביתה במכונית אשר ישראל נוהג בה, אם חשה ברע באופן שדינה כחולה שאין בה סכנה (כלומר אינה הולכת כבריאה או שנפלה למשכב), מותר לה לחזור במכונית שנוהג בה נכרי, והוא שאין לה להישאר אחרת בבית החולים עד הערב וקבל בו כל צרכיה וביתה נמצא בתוך תחום שבת, והנכרי יכול גם לקחת במכונית את החפצים של המשתחרר כולל חפצי מוקצה. [נש"כ (פ"מ אות גג)].

חזרת המלווים לביתם

יצאו מחוץ לתחום

אדם שהלך להציל את הנפש ויצא מחוץ לתחום, כשגמר את מעשה הצלה יש לו אלפים אמה לכל רוח מהמקום שהוא נמצא. והתירו לו חכמים לעבור על איסור תחומים סופן משום תחילתן שאם לא יתנו להם אלא רק ד' אמות בלבד יש חשש שישמנו פעם אחרת מלבוא להציל. [עירובין (מד:), תוס' (שם ד"ה כל) ושו"ע (סי' תז סעי' א וסעי' ג). ועיי' בשו"ע (סי' שכת סעי' ט) ומ"ב (ס"ק כ)]. אבל אסור לו לשוב למקומו (אפילו ברגל). (שם ושש"כ (פ"מ אות עז והגה קפ)).

עשיית מלאכה

הייתר הנ"ל שנתנו חז"ל (לעבור על איסור תחומין) לאלו שאין יציאו נאמר על איסור דרבנן של תחומין אבל לא על איסורים מן התורה (מ"א (סי' תצז ס"ק ח"א)), ועל כן אין להתיר למי שהוביל חולה לבית החולים או לרופא שנתן הטיפול לחשיב"ס שיעבור בשבת על איסור אדוריתא בחרתו משום חשש שנמצא אתה מכשיל לעתיד לבוא ולא יבואו להצלה. [מנח"ש (ח"א סי' ח) וצ"ח (ח"א סי' טז). ועיי' בצ"ח (ח"א סי' טז) שאין להתיר מפני כן מחכה לו גם בבית חולה שבי"ש כי חשיב"ס לא שכחו ואוליין בתר רוב], ואף כשיש צורך רק עשיית איסור דרבנן ע"מ לחזור למקום חפצו, כי אין לנו אלא מה שהתירו חז"ל במשנה ובגמרא. [הר צבי (ח"ב סי' יז). ומ"מ יש מקום להחזיר לרופא לחזור לביתו ברכב של נכרי משום האי טעמא שאם לא נתיר ימנע מלבוא בפעם אחרת, והדיון אף אם יש לו מקום להשאר בכמה בבית חולים. [ח"ת'ס (ח"ו"מ סי' קצד) ומנח"ש (ח"א סי' ח), ועיי"ש שפקפק על החת"ס כי לא מצניח שהתירו בכל האיסורים דרבנן, מ"מ כתב שם שכבר הורה זקן. אלא דעיי"ש (תני סי' ט אות יא) שבזמנו הואיל ורבים עלולים להמנע מלנסוע עולה בחולים אם יצטרכו להשאר במקום בתנאים קשים לכן יש להחזיר איסור דרבנן. וכן הוא בשש"כ (פ"מ הגה קמו) בשם הגרשז"א זצ"ל]. ויש הורו להתיר אף מלאכה מן התורה מפני חשש זה. [עיי' באחרות רבנו (ח"א עמ' קנה אות ר"ג ועיי' קט אות רכח) בשם בעל הקה"י בשם החו"מא שאין לאסור לרופא הנוסע בשבת חזרה טיפול בחולה לחזור עם מכוניתו לביתו כדי שלא להכשילו לעתיד לבא שלא יסרב לנסוע בשבת לחולה].

נהג אמבולנס ואנשי הצלה

נהג אמבולנס וכדומה אסור לו לשוב למקומו, אלא אם כן שובו למקומו דרוש שיש נסיעה נוספת עקב סכנה או משום חשש קרוב שיהיה צורך בנסיעה כזאת. ואם מקיים קשר טלפוני או אלחוטני עם תחנתו, אסור לו לשוב אליה, אלא אם כן הוא בא מנקודת יישוב מרוחקת שאין בה אמבולנס אחר לשעת חירום. (נש"כ (פ"מ אותיות עט – פ והגה פ). ועיי' בצ"ח (ח"א סי' טו) שכת' שנהג מטעם חברת הצלה שאסור לו לחזור למקומו כשהנהג הוא יהודי מחשש פן יקרא ממקום תחתנו לא חשיב"ס מהטעם האמור, אם לא במקום שלפי הרישום אצלם מיומות החורל הם נקראים ע"י"י רוב כמה פעמים בכל יום ויום לחשיב"ס דאזי יש כבר מקום לתלות שענ"י רוב הוא קרוי כבר לחשיב"ס והקוראים לא יודעים לאן לפנות, אם לא במקום התחנה, וזה יתכן בערים הגדולות].

מלאכות לצורך חלידה

רחיצה להקל על כאבים

אם היוולדת צריכה להתרחץ ע"מ להקל על כאביה מחמת צירי לידה וכדו' יכולה להתרחץ כדרכה כל הגוף כאחד במים חמים שהוחמו מער"ש או בשבת בהיתר. [דלא גרע ממש"כ חי' הרע"י (שו"ע ד"ק סי' ר) וסי' (שכן) דמצטרע אע"פ שאינו חריל כל הגוף שדוא אפילו בשל לחרוץ כל גופו במים שהוחמו בערב שבת. וכן פסק בבאור הלכה (רס"י שכו). והכח עדיף שכן בדכולה שבי"ש חשיבנו ועיי"ש כל צרכיה. ואף ביה"כ שרי דלא גרע ממש"כ הרמ"א (סי' תריג סעי' ז וסעי' ב) ומ"ב (ס"ק ז) דכל שלא הוי לתענוג שרי. שו"מ שכ"כ נמי בתורת היוולדת (מח"ד' ראשונה פל"ד אות ו)]. ואם יש בזה משום יתובי דעתא של היוולדת מותר להקם המים בשבת עצמה לצורך זה. והכל לפי הענין. [ועיי' בגליון רי"כ].

מלאכות ליישב דעתה של היוולדת

עושים מלאכות דאד' עבור יולדת ע"מ ליישב דעתא. ועל כן מדליקין לה נר או אור חשמלי. (נש"כ (סי' של סעי' א)). אף על פי שחברותיה יודעות לעשות לה כל הדברים הנצרכים לה, ואפילו אנה אעפ"כ קים לה לחכמים דלא מתיבא דעתא דיוולדת כשצריכה בחשך, ואפילו אנה אומרת כלום וגם המילדת אינה אומרת כלום גם מדליקין. (מ"ב (ס"ק ז)). ואע"פ שהדלקת נר עיקרה לאו לרפואה מ"מ מחללין כי קים להו לרבנן שבוטאו זה מתיישיבת דעתה. (נשם (סי' ד)). ואפי' היא סומא מדליקין, ואע"פ שבכל אורו שרייה בחושך מ"מ מתיבא דעתה. (נשם בנר דלוק כי באופן זה בטוחה בעצמה שיוכלו לטפל בה ללא חשש תקלה. [שו"ע ומ"ב (שם)].

אחרי חלידה

דין האם

היולדת בשעת חלידה ובמשך שלשת הימים הראשונים אחרי גמר הלידה, או אפילו אחרי היום השלישי ללידתה עד אחרי היום השביעי כל שיש צורך בכך, או יולדת שקיבלה חום מחמת הלידה, או שתגלה אצלה איזה שהוא סיבוך ויש חשש סכנה בדבר, אפילו אחרי היום השביעי ללידתה, דינה כחולה שיש בו סכנה. [שו"ע (סי' יז סעי' ד), שעה"צ (אות יג), מ"ב (סי' תריז ס"ק ז) ושש"כ (פל"ב אות יב)]. ימים אלו נחשבים משעת חלידה, עשרים וארבע שעות כל יום (מעת לעת). (נש"כ (שם)). והארכנו עוד בזה בס"ד בהלכות מצויות ליוה"כ.

יחוד קרטי יחודי

סרטים ששגירתם היא ע"י כפתור הנלחץ באופן שא"א להסירו מן היד בלי לקרוע את הסרט (וכן אציקוקים מותר לחברם בשבת. [הגרש"א זצ"ל (שש"כ פ"מ אות לב)].

יציאה עם תג זיהוי של בית חולים

מותר לחולים או לחורי תינוק המאושפז בבית חולים לצאת בשבת מרשות לרשות במקום שאין עירוב בעודם לובשים סרט זיהוי המהוצא היטב לגופם, ואין בזה משום איסור הוצאה. אבל אם הם רפויים באופן שיהיה להוציאם בקלות אין לצאת בהם. [אג"מ (ו"ד ח"ה סי' ג אות ג). ויש מחמירים בכל זה. (נש"כ (פ"מ חו"מא (סי' טז סס"ק ג). ועיי' באחרות שבת (פ"כ אות קא)]. בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון שעי"ג). ומ"מ אף לשיטתם אם יש צורך לצאת בהם, יכול לעשותו כחפץ לשרוול וחולצתו (בסוף השרוול במקום לסגור על ידי כפתור או חפת, יעשה את הסרט כעין תורה תופסת את השרוול) ובאופן זה נחשב כמלבשו. [שם (פ"מ אות לב)].

בניפה לחדר תינוקות ע"מ להאכיל תינוק

יולדת הצריכה להכנס לחדר תינוקות על מנת להאכיל את התינוק, ולחזור כן צריכה לעשות מלאכה, אם אפשר להכנס בהיתר כגון ע"י עכו"ם או שאחרים כבר פתחו את הדלת וכדו' יש לעשות כן, ואם אין אפשרות אחרת מותר לה להכנס, כי התינוק מסוכן אצל חלב אמו. [עי' ביבמות (ק"ד), תוס' (ד"ה שבת קכא. ד"ה שי"מ) וחזו"מא (סי' טז סס"ק ג). ועיי' באחרות שבת (פ"כ אות קא)]. ואף אם יש תחליף חלב א"ב להתחשב בזה, ועל כן כל שלא הורגל בתחליף חלב, אין צריך להתחיל לחד לו תחליף חלב, כיון שאין זה חלב א"ב. [הגרש"א זצ"ל (שש"כ פל"ו הגה סז) והגרש"א זצ"ל (מאור השבת ח"ד סי' יד הגה ק"ה ד"ה וכן)].

